

методологічному та індивідуально-особистісному. Це обумовлює можливість їх інтегральної рефлексії, а також актуалізує дослідницькі зусилля по формуванню консенсусного уявлення про справедливість.

Соціокультурна ситуація самим фактом наявності безлічі смислових універсумів заперечує генералізаційні підходи до справедливості. У ситуації численних смисло-пропозицій індивід змушений рефлексувати, аналізувати, співвідносити різні часткові аспекти справедливості з універсумними імперативами. Недолік такої ситуації полягає в тому, що вона істотно обмежує генералізаційні способи смисло-будівництва в цій сфері. Щоправда, цей статус-кво водночас сприяє індивідуальному пошуку, виявленню та ієрархізації уявлень про справедливість.

Список використаних джерел

1. Адорно Т. Проблемы философии морали. Пер. с нем. – М.: Республика, 2000. – 239 с.
2. Алексеева Т. А. Справедливость как политическая концепция: Очерки современных западных дискуссий. – М.: Московский общественный научный фонд, 2001. – 244 с.
3. Дэвис Дж. Социальная установка // Американская социология. Перспективы. Проблемы. Методы. Пер. с англ. – М., 1972. – С.14–24.
4. Как возможно общество? // Зиммель Г. Избранное. Т.2. Созерцание жизни. – М.: Юрист, 1996. – 608 с.
5. Фромм Э. Психоанализ и религия // Психоанализ и религия; Искусство любить; Иметь или быть?: Пер. с англ. – Киев: Ника-Центр, 1998. – 400 с.
6. Шинкарук В. І. Мировоззрение и философия // В. І. Шинкарук. Выбранные творы: у 3-х т. – К.: Український Центр духовної культури, 2004. – Т.3. – С.7–28.
7. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. – М.: Флинта: МПСИ: Прогресс, 2006. – 352 с.
8. Barry B. Justice as Impartiality. – New York: Oxford University Press, 1995. – 299 p.
9. Smith P. Incentives and justice: G. A. Cohen's egalitarian critique of Rawls // Social theory and practice. – Tallahassee, 1998. – Vol.24. – №2. – P.205–235.

References

1. Adorno T. Problemy filosofii morali. Per. s nem. – M.: Respublika, 2000. – 239 s.
2. Alekseeva T. A. Spravedlivost' kak politicheskaja koncepcija: Oчерki sovremennyh zapadnyh diskussij. – M.: Moskovskij obshhestvennyj nauchnyj fond, 2001. – 244 s.
3. Djevis Dzh. Social'naja ustanovka // Amerikanskaja sociologija. Perspektivy. Problemy. Metody. Per. s angl. – M., 1972. – S.14–24.
4. Kak vozmozžno obshhestvo? // Zimmel' G. Izbrannoe. T.2. Sozercanie zhizni. – M.: Jurist, 1996. – 608 s.
5. Fromm Je. Psihoanaliz i religija // Psihoanaliz i religija; Iskusstvo ljubit'; Imet' ili byt'?: Per. s angl. – Kiev: Nika-Centr, 1998. – 400 s.
6. Shynkaruk V. I. Mirovozzrenie i filosofija // V. I. Shynkaruk. Vybrani tvory: u 3-h t. – K.: Ukrai'ns'kyj Centr duhovnoi' kul'tury, 2004. – T.3. – S.7–28.
7. Jerikson Je. Identichnost': junost' i krizis. – M.: Flinta: MPSI: Progress, 2006. – 352 s.
8. Barry B. Justice as Impartiality. – New York: Oxford University Press, 1995. – 299 p.
9. Smith P. Incentives and justice: G. A. Cohen's egalitarian critique of Rawls // Social theory and practice. – Tallahassee, 1998. – Vol.24. – №2. – P.205–235.

Levkulych V. V., PhD, Associate Professor, Head of Department of Philosophy, Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), gileya.org.ua@gmail.com

Justice as worldview problem of the normative theory

For the first time justice as result of the rational discourse embodied in the social pact appeared in the Modern Age when a range of the conceptual approaches to justice, the cause and effect relations of its appearance and translation in the course

of individual and social activity were developed. Since then the search of the principles of justice, those substantial basis which would have a transhistorical and at the same time specific historical regulatory status, has permanently continued. However, no considerable success on this way was achieved: we continue to live in the situation of the competitive concepts of justice, and the differences of social and cultural positions (mostly stereotypes) do not allow to unravel the tangle of conflicts in a rational way which would be conventionally agreed and accepted for the absolute majority. The absence of the consensus norms prevents this or that conceptual trends of justice from acquiring an imperative status at the level of normative research theory and real social activity.

Keywords: justice, rational discourse, social pact, conceptual approach, cause and effect relations, consensus norms, conventional coherence, normative theory.

* * *

УДК 130.2:159. 942:316.6

Мовчан М. М.,
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри педагогіки та суспільних наук,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі» (Україна, Полтава),
movchan.momm@gmail.com

СТРАХ: ЙОГО РІВНІ І ФОБІЯ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВИМІРІ

Досліджується страх як важлива складова людського існування. Дається оригінальне визначення цього феномену. Показано рівні страху – тривога, переляк, боязнь, страх, жах, паніка. Демонструється конкретний аналіз кожного рівня залежно від його інтенсивності. Розглянуто фобію як особливий феномен, що безпосередньо пов'язаний з людським страхом. Наголошується, що фобія – це нав'язливі неадекватні, ірраціональні, стійкі й інтенсивні переживання страхів конкретного змісту, що виникають в певних умовах і супроводжуються вегетативними порушеннями. Основні методи, використані в дослідженні – герменевтичний, феноменологічний, психоаналітичний, аналіз, синтез, порівняння.

Ключові слова: рівні страху, тривога, переляк, боязнь, страх, жах, паніка, фобія.

Проблема страху була актуальною у всі часи й епохи, адже страх супроводжував людство завжди. Він – невід'ємний компонент буття. Особливо насущним цей феномен стає в перехідні періоди розвитку суспільства, коли підвищується інтенсивність відчуття страху, і він отримує глобальний характер. Страх сьогодні – постійна характеристика людської свідомості. На зміну «старим» страхам, які люди не змогли подолати, прийшли нові страхи, породжені війнами, бідністю, безробіттям, сепаратизмом, тероризмом, хворобами, політичними, економічними, техногенними, соціокультурними процесами тощо.

Слід зауважити, що проблемі страху в Україні тривалий час не приділяли належної уваги. Лише з 1990-х років, тобто з часів здобуття Україною незалежності означена проблема зацікавила філософів, психологів, культурологів, істориків, тощо. Але не дивлячись на певні напрацювання в світовій та вітчизняній філософській думці (праці М. Бердяєва, С. Борового, М. Гайдеггера, С. К'єркегора, Б. Паскаля, Ж.–П. Сартра, П. Тіллєха, О. Туренка, О. Фролової, Е. Фромма, Н. Хамітова та ін.) проблематика страху ще залишається маловивченою. Осмислення потребують чимало різноманітних питань.

Мета цієї статті – аналіз рівнів страху в залежності від його інтенсивності та зосередження належної уваги на фобії як особливому феномені, який має безпосереднє відношення до страху.

Ми визначаємо *страх* як стан, який виражає невпевненість у пошуках надійності, що зумовлений дійсною чи уявною загрозою біологічному чи соціальному

існуванню і благополуччю людини, забезпечуючи при цьому самозбереження індивіда [1, с. 6]. Досліджуючи страх у нас виникло переконання, що це надзвичайно складний і полівекторний феномен людського буття.

Багато вчених у своїх працях (зокрема – В. Андрущенко, В. Дерябін, М. Савіна) показують певні схеми вираження форм та інтенсивності страху. Ці форми являють собою поступове ускладнення оцінки людиною страхогенної ситуації. Спираючись на дослідження у вітчизняній і зарубіжній філософії та психології ми зробили схему прояву страхів, згідно з посиленням психологічної напруги, пов'язаної з реакцією на несприятливі життєві обставини. Вийшла наступна схема: тривога – переляк – боязнь – страх – жах – паніка.

Тривога є таким емоційним станом, який має безпредметний характер. «Дане почуття відображає об'єктивний стан індивіда, що знаходиться в певних взаємовідносинах з оточуючим світом» [2, с. 574]. Тварини так як і люди теж відчувають страх, але тривоги у них немає. Причиною страху є зовнішнє, конкретне джерело небезпеки, а для того щоб виникла тривога таке джерело не потрібне. Для тривоги потрібне щось невідоме, яке може з'явитися в результаті уяви, думки тощо. Тобто тривога властива лише людині. А. Курпатов стверджує, що страх – реакція на фактично існуючі несприятливі обставини, а почуття тривоги – це занепокоєння, що викликане припущенням про можливий несприятливий результат [3, с. 31].

Переляк – це короткочасне, але сильне емоційне переживання поведінкового характеру, що виражає миттєву, негативну оцінку тієї чи іншої ситуації. Цей стан виникає «у ситуації раптової, несподіваної небезпеки» [4, с. 319]. Досить часто він викликає страх, паніку, агресію тощо. В давні часи слов'яни, пов'язували переляк з хворобами духу, тому й долали його духовними засобами. Сила цього стану залежить від раптовості, поточного емоційного збудження та попереднього негативного досвіду.

Про *боязнь* часто говорять як про початкову форму прояву страху, що виражається передусім у нерішучому оцінюванні ситуації, яка може викликати страх. При цьому нерідко проходить боротьба мотивів оцінювання. Вихідними категоріями, що відображають цей емоційний стан є побоювання, занепокоєння і передчуття можливої небезпеки.

Жах, на думку відомого українського філософа Н. Хамітова, є страхом, «який виходить за межі матеріального предмета. Це страх перед безоднею, що лежить за межами будь-якої матеріальної безпеки. У стані жаху матеріальна, фізична безпека може бути лиш символом, який виражає безпеку метафізичну... Жах – це трансцендентний, метафізичний, потусторонній страх. На відміну від страху, в жахові, завжди сквонить глибинне здивування. В жахові є натяк на чудо. Є ще одна особливість жаху, що відділяє його від страху. Жах як переживання і буття частіше всього народжується при зустрічі з безоднею Ніщо... В тайні Ніщо прихована таїна жаху [5, с. 178–179].

Паніка (або панічний страх) – це страх, сум'яття, яке раптово охоплює людину чи масу людей. При цьому слід виділити масову паніку, що «характеризується станом масового страху перед реальною чи уявною небезпекою, який наростає в міру взаємного зараження,

блокуючи здатність раціонально оцінювати обстановку, мобілізувати волю й організувати спільну протидію» [4, с. 312].

Вчені розрізняють страх і фобію. *Фобія* – це «нав'язливі неадекватні переживання страхів конкретного змісту, що виникають в певних («фобічних») умовах і супроводжуються вегетативними порушеннями (прискорене серцебиття, підвищена пітливість тощо)» [6, с. 596]. Зазначимо, що ще в 1903 р. симптоматику нав'язливих станів описав французький психолог і філософ, якому належить авторство терміну «підсвідомість» – П. Жане.

Г. Бенеш стверджує, що фобія – «іраціональна реакція страху, під час якої виникають одні й ті самі ознаки: паніка, виділення поту, нудота, відчуття слабкості, заціпеніння при спробі втекти» [7, с. 237]. З вищесказаного видно, що фобія має безпосереднє відношення до страху, але є його особливою формою.

Дослідники наголошують: «Щоб реакція класифікувалася як фобія потрібна наявність певних факторів і передусім страх має бути стійким та інтенсивним, повинна бути нав'язлива потреба утікати чи уникати фобічного об'єкта чи ситуації, страх має бути іраціональним, а не заснованим на здоровому розсудку» [8, с. 428]. Термін «фобія» початково походить від грецької мови (phobos – страх). А. Ребер вважає, що для етимологічної точності важливо при позначенні певної фобії «використовувати грецький корінь (але оскільки міжнародною медичною мовою прийнята латинська, то, страхи наші одержали ще й латинські назви). Слід констатувати той факт, що зазначена точність не завжди витримується і тому список фобій (передусім простих) має не лише грецькі корені, а й латинські, англійські, французькі. Вчені приводять більш, ніж сто наукових термінів для позначення певних страхів» [8, с. 554]. Наприклад – агорафобія (страх бути одному в громадському місці (на думку О. Колюцької – це найпоширеніша фобія [9]); клаустрофобія (боязнь закритого простору, тобто страх протилежний агорафобії); аквафобія (страх води, а у більш широкому смислі – плавання); андрофобія (боязнь людини чи чоловічої статі), кіберфобія чи комп'ютерофобія (страх комп'ютерів чи їх використання); еремофобія, автофобія чи монофобія (боязнь самотності, залишатися самому); некрофобія чи танатофобія (боязнь смерті, мертвих об'єктів (трупів людей); теофобія (страх Бога, керу Бога за гріхи); ерейтофобія (страх почервоніти у присутності сторонніх); акрофобія (боязнь висоти і підвищених місць); графофобія (боязнь писати); зоофобія (боязнь тварин); канцерофобія (боязнь захворіти раком); сифілофобія (боязнь захворіти сифілісом); скоптофобія чи дисморфофобія (боязнь насмішок оточуючих з приводу мнимої чи дійсної фізичної вади) тощо. М. Бачеріков акцентує увагу на фобіях у підлітковому та юнацькому періодах розвитку особистості. Він говорить, що «нерідко спостерігається хворобливе нав'язливе мудрствування, особливо у підлітків і юнаків (нав'язливі думки, сумніви у правильності загальноприйнятих істин, банальних явищ, своїх вчинків тощо)» [10, с. 394–395]. На нашу думку, фобії у людському середовищі виникають у будь-якому віці (починаючи з дитячого) і їх набагато більше, ніж сто чи двісті. Напевно їх стільки скільки самих людей, речей, предметів та явищ.

Виділяють декілька типів фобій – прості і соціальні фобії [10, с. 428]. Проста фобія – «будь-який стійкий страх певного стимульного об'єкта чи ситуації» [10, с. 428]. Тобто це – специфічний страх одного об'єкта або явища. Соціальну фобію визначають, як тривожний розлад, з характерним «стійким страхом перед певними соціальними ситуаціями в яких індивід може стати об'єктом пильної уваги інших, і він боїться, що буде діяти таким чином, що образить або збентежить когось» [10, с. 428]. Прості і соціальні фобії можуть супроводжуватись панічними нападами (розладами), а до соціальних, крім цього, часто додається ще якась фобія із розряду простих.

Дослідник страхів Х. Христозов розглядає фобію (нав'язливий страх) поруч з іншими патологічними формами страху – іпохондричним страхом та психотичним страхом. Іпохондричний страх виникає в ситуації пов'язаній з іпохондричними переживаннями, без критичного відношення, а психотичний страх з'являється у зв'язку з депресивно-параноїдними переживаннями або як дифузний страх [10, с. 83].

Дослідники психоаналітичного напрямку в філософії підкреслюють, що фобія має матеріальний характер, а причиною страху є нематеріальний компонент. Страх викликає передусім якась невідома небезпека, яку ще потрібно виявити. При страхові сказати чого саме ми боїмося однозначно і конкретно неможливо, адже видимої причини нема. Але причина страху є. Немає сенсу говорити при цьому, що страх це така небезпека, де жодного порятунку для людини не існує. «Перед якими об'єктами і в яких ситуаціях з'являється страх, значною мірою, розуміється, залежить від стану нашого знання і від відчуття власної сили перед зовнішнім світом. Ми з розумінням відносимося до того, що дикун боїться гармати і лякається сонячного затемнення, в той час як біла людина, що вміє поводитися із цією зброєю і передбачити дану подію, в цих умовах вільна від страху. Іншим разом саме велике знання викличе страх, так як воно дозволяє заздалегідь знати про небезпеку. Так, дикун злякається слідів у лісі, що нічого не говорять необізаному, але укажуть дикуну на близькість хижака, а досвідчений мореплавець буде з жахом роздивлятися хмаринку на небі, що здається незначною для пасажера, але передвіщає моряку наближення урагану» [11, с. 132].

Досить цікавими є дослідження фобії засновника психоаналізу З. Фрейд, який в 1894 р. (ще до офіційного ужитку терміну «психоаналіз») пише замальовку «Як виникає страх». Дещо пізніше, в 1909 р. буде опублікована його праця «Аналіз фобії п'ятирічного хлопчика», що стала знаменитою. Проте твір дав значний поштовх для розвитку дитячого психоаналізу. В ньому містився аналіз матеріалів, одержаних від Макса Графа (у вищеназваній праці З. Фрейда – це хлопчик на ім'я Ганс). Трактовка цієї боязні (фобії) (вона виникла у хлопчика, який вважав, що на вулиці його вкусить кінь) проведена на основі положень, які представлені ще у «Трьох нарисах по теорії сексуальності» (1905), і «ґрунтується на розкритті комплексів заздрості до пенісу і боязні кастрації, а також на вивченні сексуальних уявлень Ганса» [12, с. 167]. З. Фрейд пише: «Відкрито зізнаючись у своїй небайдужості до маленького Ганса, повинен заявити, що він не єдина дитина, яка в період дитинства була

одержима фобіями. Відомо, що ці захворювання бувають дуже часто, і навіть у таких дітей, виховання яких по строгості не мають бажати нічого більшого. Такі діти пізніше або стають невротиками, або залишаються здоровими. Їх фобії угамовуються в дитячій кімнаті, тому що для лікування вони не доступні і, напевно, вельми незручні. На протязі місяців чи років ці фобії слабнуть і здаються вилікованими; які психічні зміни обумовлюють таке зцілення, які пов'язані з ними зміни характеру, про це ніхто не знає. І коли приступаєш до психоаналізу дорослого невротика, в якого хвороба, скажемо, виявилася тільки в роки зрілості, то кожен раз дізнаєшся, що його невроз пов'язаний з таким дитячим страхом і являє собою тільки продовження його а безперервна і в той же час нічим не стиснута психічна робота, починаючи з дитячих конфліктів, продовжується і в подальшому житті, незалежно від того, чи відрізняється перший симптом стабільністю чи він під натиском обставин зникає... І так, я можу припустити, що продукування фобії Гансом було для нього корисним, тому що: 1) воно спрямувало увагу батьків на незворотні труднощі, які дитині при сучасному культурному вихованні приносить подолання природних компонентів потягу, 2) тому що його хвороба потягла за собою допомогу з боку батька. Можливо, у нього навіть є та перевага перед іншими дітьми, що він більше не носить того ядра витіснених комплексів, яке для майбутнього життя будь-який раз повинно мати якусь значення. Воно (ядро), напевно, призводить певною мірою до хиб у розвитку характеру, аж до схильності до майбутнього неврозу. Я ладний так думати, але я не знаю, чи розділять мою думку й інші, чи підтвердить все це досвід» [13, с. 273–275].

Аналізуючи страх у вченні З. Фрейда зауважимо, що «це страх перед несвідомими, інстинктивними, імпульсивними, руйнівними тенденціями, які сконцентровані в самій людині. Ці імпульси прориваються з глибин людського ества» [14, с. 283].

Взагалі фобія нагадує про об'єкт небезпеки, від якого потрібно або захищатися, або нападати, або ж втікати. Вона (фобія) активізує наш потенціал і змушує приймати правильне рішення. Страх не виконує позитивної попереджувальної чи охоронної функції. Він часто виступає як своерідна безпорадність перед небезпекою: може паралізувати волю людини, не дозволяти їй правильно оцінити ситуацію та прийняти потрібне рішення «а у деяких випадках навіть ставить під загрозу і саме життя» [15, с. 234].

Підсумовуючи вищесказане слід зробити наступні висновки:

1. Страх є надзвичайно актуальною проблемою людського буття, адже він, може суттєво впливати на життя і діяльність людини. Різні аспекти цього феномена цікавлять сьгодніх матір усіх наук – філософію.

2. В дослідженні показано схему вираження рівнів страху в залежності від його інтенсивності: тривога – переляк – боязнь – страх – жах – паніка. Ці рівні являють собою поступове ускладнення оцінки людиною страхової ситуації (що може загрожувати буттю індивіда).

3. Фобію відносять до особливого типу страху. При фобії страх нав'язливий, ірраціональний, стійкий та інтенсивний.

4. Причиною фобій З. Фрейд вважає несвідомі психічні процеси людини, що безпосередньо впливають на життя і поведінку особи та можуть стати причиною неврозів.

5. Проблема страху має неабияку актуальність в сучасному світі; існує чимало напрацювань на означену тему, але вона потребує подальшого філософського осмислення.

Список використаних джерел

1. Мовчан М. Н. Экзистенциал страха и современный человек / М. Н. Мовчан // Ученые записки. – №1. Серия: Мова та література. Серия: Суспільно-політичні науки. – Бакі-Полтава, 2012. – С.5–10.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2000. – 720 с.
3. Курпатов А. Средство от страха / А. Курпатов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uatur.com/html/interesno/kurp-strax.html>
4. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / В. Б. Шапар, В. О. Олефір, А. С. Куфлієвський, Б. І. Фурманець та ін. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
5. Хамитов Н. В. Философия человека: от метафизики к метаантропологии / Н. В. Хамитов – К.: Ника-Центр, М.: Институт обшчегуманитарных исследований, 2002. – 334 с.
6. Степанов С. Популярная психологическая энциклопедия / С. Степанов. – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 640 с.
7. Бенеш Г. Психология: dtv-Atlas: Довідник / Г. Бенеш; [пер. з нім.]. – К.: Знання-Прес, 2007. – 510 с.
8. Большой толковый психологический словарь / Артур Ребер (Penguin). Том 2 (П-Я); [пер. с англ.]. – М.: Вече, АСТ, 2002. – 560 с.
9. Фобии и страхи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lechebnik.info/496/2.htm>
10. Бачериков Н. Е. Клиническая психиатрия / Н. Е. Бачериков, К. В. Михайлова, В. Л. Гавенко и др. – К.: Здоровья, 1989. – 512 с.
11. Фрейд З. Сновидения. Сексуальная жизнь человека. Избранные лекции / З. Фрейд. – Алма-Ата: Наука, 1990. – 194 с.
12. Зигмунд Фрейд: Хроника-хрестоматия: Учебное пособие / Составители Вал. А. Луков, Вл. А. Луков. – М., Флинта: Московский психолого-социальный институт, 1999. – 416 с.
13. Фрейд З. Психоанализ и детские неврозы / З. Фрейд. – СПб.: Алетейя, 2001. – 296 с.
14. Мовчан М. М. Экзистенціальна та психоаналітична концепції страху / М. М. Мовчан // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип.49. – С.280–285.
15. Колісник О. В. Страх як екзистенціал людського буття / О. В. Колісник // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2010. – Вип.35. – С.230–236.

References

1. Movchan M. N. Ekzistentsial straha i sovremennyiy chelovek / M. N. Movchan // Uchenye zapiski. – # 1. Seriya: Mova ta literatura. Seriya: Susplno-politichni nauki. – Baku-Poltava, 2012. – S. 5–10.
2. Rubinshteyn S. L. Osnovy obschey psihologii / S. L. Rubinshteyn. – SPb.: Piter, 2000. – 720 s.
3. Kurpatov A. Sredstvo ot straha / A. Kurpatov [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.uatur.com/html/interesno/kurp-strax.html>
4. Shapar V. B. Psihologichnyy tлумachnyy slovník naysuchashnih terminiv / V. B. Shapar, V. O. Olefir, A. S. Kufliyevskiy, B. I. Furmanets ta in. – H.: Prapor, 2009. – 672 s.
5. Hamitov N. V. Filosofiya cheloveka: ot metafiziki k metaantropologii / N. V. Hamitov – K.: Nika-Tsentr, M.: Institut obshchegumanitarnyih issledovaniy, 2002. – 334 s.
6. Stepanov S. Populyarnaya psihologicheskaya entsiklopediya / S. Stepanov. – M.: Izd-vo Eksmo, 2003. – 640 s.
7. Benesh G. Psihologiya: dtv-Atlas: Dovidnik / G. Benesh; [per. z nim.]. – K.: Znannya-Pres, 2007. – 510 s.
8. Bolshoy tolkovyy psihologicheskyy slovar / Artur Reber (Penguin). Tom 2 (P-Ya); [per. s angl.]. – M.: Vechе, AST, 2002. – 560 s.

9. Fobii i strahi / [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://lechebnik.info/496/2.htm>

10. Bacherikov N. E. Klinicheskaya psichiatriya / N. E. Bacherikov, K. V. Mihaylova, V. L. Gavenko i dr. – K.: Zdorovya, 1989. – 512 s.

11. Freyd Z. Snovideniya. Seksualnaya zhizn cheloveka. Izbraniye leksii / Z. Freyd. – Alma-Ata: Nauka, 1990. – 194 s.

12. Zigmund Freyd: Hronika-hrestomatiya: Uchebnoe posobie / Sostaviteli Val. A. Lukov, Vl. A. Lukov. – M., Flinta: Moskovskiy psihologo-sotsialnyiy institut, 1999. – 416 s.

13. Freyd Z. Psihoanaliz i detskie nevrozy / Z. Freyd. – SPb.: Aleteya, 2001. – 296 s.

14. Movchan M. M. Ekzistentsialna ta psihoanalitichna kontseptsiiYi strahu / M. M. Movchan // Gileya: naukoviy vsnik. Zbrnik naukovih prats / Gol. red. V. M. Vashkevich. – K.: VIR UAN, 2011. – Vip. 49. – S. 280–285.

15. Kollisnik O. V. Strah yak ekzistentsial lyudskogo buttya / O. V. Kollisnik // Gileya: naukoviy vsnik. Zbrnik naukovih prats. – K.: VIR UAN, 2010. – Vipusk 35. – S. 230–236.

Movchan M. N., Ph.D., candidate of philosophical sciences, Associate Professor, Associate Professor at Chair of Education and Social Sciences at Poltava University of Economics and Trade (Ukraine, Poltava), movchan.momm@gmail.com

Fear: its levels and phobia in the philosophical dimension

Fear is explored as an important component of human existence. An original definition of this phenomenon is given. The levels of fear are shown – anxiety, fright, dread, fear, horror, panic, phobia. A specific analysis of each level is shown depending on its intensity. Phobia is considered as a special phenomenon, directly related to human fear. It is noted that a phobia is an obsessive inadequate, irrational, stable and intense experience of fears of a specific content that arise under certain conditions and are accompanied by autonomic disorders. The main methods used in the study are hermeneutic, phenomenological, psychosofic, analysis, synthesis, comparison.

Keywords: levels of fear, anxiety, fright, dread, fear, horror, panic, phobia.

* * *

УДК 141.319.8.+130.2

Богун К. М.,
аспірантка кафедри філософії та культурології,
Чернігівський національний педагогічний
університет ім. Т. Г. Шевченка
(Україна, Чернігів), kseniabohun@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНИХ ІНТРОДУКЦІЙ ФОБІЙ В ІСТОРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Йдеться про актуальну проблему філософської антропології та філософії культури – проблему фобій. Для позначення складного процесу взаємодії культурних та філософських практик у галузі фобієзнавства у філософській дискусії вводиться поняття «культурних інтродукцій фобій». В цьому процесі поєднуються механізми: 1) адаптації загальнокультурного та філософського досвіду людства до рівня сприйняття дитини та пересічної людини; 2) взаємобачення фобієзнавчого досвіду різних сфер культури, зокрема філософії та релігії, філософії та побутових практик, філософії та мистецтва, зокрема сучасної літератури та кінематографу. Авторка також пропонує концепт «антифобіальних практик» для позначення сутності різноманітних культурних дискурсів, змістом яких є протистояння страху і жаху.

Результати дослідження створюють методологічну основу для подальшого філософського дослідження фобієзнавчої проблематики на матеріалі конкретних культурних практик.

Ключові слова: культурні інтродукції фобій, антифобіальні практики, фобіальний дискурс, фобіальний поворот, страх, жах.

Трагічні події історії першої половини ХХ ст. та нові геополітичні та економічні загрози початку ХХІ ст. складають онтологічну основу сучасних фобій і вимагають поглиблення філософських рефлексій з цього приводу на перетині філософсько-антропологічного дискурсу та досліджень в галузі філософії культури.

Проблема подолання страху перед обличчям страждань та смерті, природних та соціальних катаклізмів – це одна із центральних проблем людського існування. Лише тою мірою людина та суспільство